

Vestmannen

Nr. 1

Bergen, 20. januar 1994

10. årgang

Norsk språkråd utan fornyingsevne?

Det nynorske fagnemndfleirtalet sit fast i mål blandingsideologi
og tviheld på vedvarande i-målsdiskriminering

Den 4. oktober 1993 sende bladstyraren i Vestmannen eit framlegg til Norsk språkråd um at dei «lovlege» i-endingsane i sterke hok.ord vert oppførde i klamar under sjølvé uppslagsordi i skuleordlistor. Dette vilde i det minste kunna gjera sume elevar med i-former i heimemålet merksame på at det er lov å bruka i-formene, og det vilde truleg letta rettleidingsarbeidet for ein og annan lærar. Framlegget fyreset ikkje brigde i dagsens skulemål, det er berre ei liti tiljenking i sjølvé skuleordlistone, og det er ikkje ei so stor sak at ho treng gå um det årlege Rådsmøtet. Men jamvel denne vesle tiljenkingi var forsterk for det noverande fleirtalet i den nynorske greini av Fagnamndi. Fagnamndi hadde framlegget uppe den 1.11.1993, og sa nei.

Framlegget

Framlegget var dagsett 4. oktober 1993. Det er underskrive av bladstyraren i Vestmannen og lyder:

I-bøygning av sterke hokjønnsord Uppføring i skuleordlistor

Tillatne sideformer i skulemålet (hakeparentes-former) er oppførde på noko ulik måte i skuleordlistor.

Nokre er medtekne under sjølvé uppslagsordet - som sume gjerningsordformer, t.d. [bygge - er], [slæsst], [slåss, slæss, sloss, sleges el slegis el slåss] - døme henta frå Alf Hellevik, Nynorsk ordliste, Normalutgåve (1988). Andre tillatne sideformer er berre nemnde i den ålmenne rettleidingsfremst i ordlista, utan at formi er med under uppslagsordet. På den sistene mden måten finn me i-endingsane for b.f. eintal av sterke hokjønnsord.

Det er truleg slik at sers få elevar les den ålmenne rettleidingsfremst i ordlista. Eg er

ikkje viss på at mange lærarar heller les rettleidingsi serleg väl. I røyndi fører dette til at berre få elevar i det heile veit at det er høve til å bruka i-ending. Og eg meiner dette er urimeleg og urettvist reint serskilt for alle elevar som hev i-former i heimemålet sitt, eller tilnærma i-former, med e- eller æ-ending. Eg oppmodar difor Norsk språkråd um å setja det vilkåret for nynorske skuleordlistor at tillati i-ending i sterke hokjønnsord vert oppført under sjølvé uppslagssordi. Dette kan lett gjerast ved å føra til endingi i hakeparentes - t.d. sol/a [sol|i].

I-formi gjev seg utslag i inkjekjønnsord fleirtal og i adjektiv av type *vaksen* i hok. eintal. Det skulde kanskje synast rimeleg at dei tillatne i-endingsane kom fram under uppslagsordi her òg. Men i dei ordlistor eg hev for hand er bøygning i det heile ikkje med under uppslagsordi i desse høvi, og det kan difor henda at her ikkje er same trøngsmål.

Vonleg vil Norsk språkråd sjå samvitsfullt på framlegget ovanfor som eg trur vil gjeva elevar og skulefolk lettare kjende med den tillatne bøygningi
for sterke hokjønnsord i b.f. eintal.

Med beste helsing

Jostein Krokvik

Språkrådssvaret

Fagnamndi hadde framlegget uppe 1.11., og svaret frå Norsk språkråd er dagsett 3.11.1993:

I-FORMER AV STERKE HOKJØNNSORD - OPPFØRING I ORDLISTONE

Eg viser til brevet Dykkar av 4.10.93.

Saka vart drøfta på fagnemndmøtet 1.11.93. Fagnamndi vil ikkje gå inn for at i-endingsa i sterke hokjønnsord blir ført opp ved kvart av oppslagsorda. Fagnamndi strekar under at det i innleiingane i

ordlistene må gjerast klart greie for denne og andre klammeformer som ikkje er med i den alfabetiske oppstillinga.

Med helsing

Kåre Skadberg - kontorsjef.

Kven sit i fagnemndi?

Snaudt alle lesarar veit kven som sit i den nynorske Fagnemndi i Norsk språkråd. Namni kjem her, og i klamar er oppført kva for lag/institusjon som hev peika ut kvar einskild:

Kjell Venås (Universitetet i Oslo)

Jarle Bondevik (Universitetet i Bergen)

Ingeborg Donali (Noregs Mållag)

Helge Sandøy (Landslaget for språkleg samling)

Vestmannen

Stjorni i Vestmannalaget hev vedteke at bladstyraren heretter skal taka seg av sambandet utetter med tingar og andre, noko bladstyraren hev samtykt i. Grunnane er praktiske. Det vert lettare for alle som hev med bladet å gjera at all post til Vestmannen no får berre ei tilskrift - *Vestmannen, 6143 Fiskåbygd*.

Skipnaden skulde gjelda frå årsskiftet, men det tek nok litt tid til alt kjem i rett gjenge.

Tankekorn

Anger er god,
når umber fylgjer.

*Norsk ordtøkje etter Ivar
Aasen*

Hernes, læreplanen og nynorsken

Nynorskutgåva av den årmenne lærerplanen for grunnskulen, vidregåande upplæring og vaksenupplæring hev fenge ei viss umtale i pressa. Ein og annan hev sprunge ut rakka ned på målet i læreplanen, og skytset hev vorte vendt mot stasråd Gudmund Hernes og Utdaningsdepartementet. Målet skal vera dårleg, kunstig, gamaldags, inkonsekvent, upplanda med bokmål og meir slikt.

I Vestmannen hev me ikkje lese læreplanen so langt, og me skal difor vara oss vel for å koma med ros eller ris for eigi rekning. Men ikkje alle er visst heilt samde i at alt er so reint staurgale i læreplanen. Sissel-Anny Hjelmtveit som på ein vellukka hev stelt med skulemålsframdrift i Noregs Mållag, nemnde litt skjemtande på jolemøtet i Vestmannalaget at etter læreplanen er sagastil og bokstavrim på veg inn att i skulen. Her er òg med sume gode norskrotte ord som hev vore sjeldsynte ei tid. Dette må me segja høyrest lovande. Me tek nokre av dømi hennar:

«Alle bør få sjansen til å erfare både det kav det kan koste og den hugnad det kan hyse å gi kjensler form, tankar uttrykk og kroppen pårøyning. Det gir også teft for eige talent». «Opplæringa må fremje evna til flid og å gjere seg umak. Ho må nøre uthaldet ved å la dei unge oppleve at røynsler, kunnskapar og anlegg gir betre meistring og blir verdsette». «Læringsmiljøet skal både vere human og tru mot barns forvitn». «Forvitna åt barn er ei naturkraft. Dei er fulle av lærerlyst, men også av fåkunne og utryggleik».

Det fær halda med desse dømi denne gongen, um Sissel-Anny Hjelmtveit sant nok hev fleire på lager. Spursmålet um læreplanen hev vore framme i Stortinget, der Magnhild Melteit Kleppa (SP) i spyretimen 8. desember bad statsråden syta for ny nynorsk læreplan - utan språklege feil, som ho visst sa.

Statsråd Gudmund Hernes nekta blankt å brigda på noko i læreplanen. Han hev andsvar for at målet ikkje forvirrar, svara han, og er uppteken av å verna språkleg rikdom. Problemet er bruken av moderne ord i nynorsk; det er viktig å taka vare på ord med litt gammal klang. Sa statsråden. Og det var ikkje ringt sagt, spør du oss.

I spyretimen vart det òg peika på at nynorskutgåva ikkje låg fyre til same tid som bokmålsutgåva. Og her hadde spyretimen eit pilkast som målfolk må fagna, same kva dei måtte meina um læreplanen.

Jan Prahl-minnet fram or gløymsla

Bokreidingslaget hylla Jostein Krokvik og Vestmannalaget

Av Ludv. Jerdal

Jolemøtet i Vestmannalaget denne gongen var i fyrste rekka vigg minnet um den merkelege Bergens-målmannen Jan Prahl, patrisiarsonen som 25 år gamal gav ut boki «Ny Hungrvekja», med bakgrunn i norrønt mål og med merke av bygdemål som levde i bygdene i Nordhordland og Midhordland. Bergensforsfattaren, historikaren Jo Gjerstad, kom med ei verkeleg bomba på møtet: Han hadde greidd å få kjøpa den originale Ny Hungrvekja frå 1858 (på Olaf Norlis Antikvariat i Oslo). Og no fekk forfattaren Jostein Krokvik boki, fyrr hev han greidd seg med ein kopi. På boki frå antikvariatet hadde tidlegare eigar Christopher Bruun skrive namnet sitt med blyant.

Frå Norsk Bokreidingslag kom formannen, fyrsteamanensis Jon Askeland, med gode takkord til Jostein Krokvik. Attum boki um Jan Prahl ligg det stor kjeldegransking, nye og ukjende ting er komne på plass. Askeland hadde ein fin blomebundel til Krokvik, ein av dei trugnaste forfattarane i Bokreidingslaget, og likeeins blomar til Vestmannalaget, som med sine tilskot frå Fritz Monrad Walles Fond hev gjort det mogeleg med stor bokutgjeving.

Dette hende etter at Jostein Krokvik hadde tala um boki si. Det hev vore skrive at ein mann som Jan Prahl kunde stiga fram berre ein stad: I Bergen. Og det er gjerne rett, sa Krokvik. Jan Prahl var eit flogvit, med uvanlege givnader. Han var Aasen-mann, vestmann. Påstandar um at han gjekk imot Aasen-målet er ikkje rette. Han vilde berre gå endå lengre mot norrøna enn Aasen hadde gjort. Ingen ting tyder på at det var motsctnader millom Prahl og Aasen.

Namnet «Ny Hungrvekja» var nok ei gåta for mange, sa Krokvik. Men det var

frå gamalt ei *Hungrvaka* på Island; Prahls bok var ny, og namnet avspeglar ny hunger etter ei vekkjing til skyn for gamalt mål. Krokvik var tvilande til fråsegner um at Jan Prahl var ein einstøding. Tvert um er det mykje som tyder på at han var festgald og hadde mange vene. Og elles kom Krokvik med lovord til Jo Gjerstad som hev samla so mange gode bilete frå gamle tider i Bergen at folk kan kjøpa boki berre for bileti skuld, som han skjemtande sa.

Til det svara Jon Askeland i sin helsingstale at bilettifangen er verdfullt; men boki er ei bragg, takka vere det store forskingsarbeidet som Krokvik hev gjort. Ved opningi av møtet heldt formannen Leidulf Hundvin minnetale yver skulestyrar Bjørn Bjørgmund Nordanger. Elles hadde Gunnar Gilberg det handskrivne bladet Tuftekallen, og i bordseta hadde fleire ordet: Lars Bjarne Marøy, Nils-Aksel Mjøs, Sissel-Anny Hjelmtveit, Alv Askeland og Ludv. Jerdal, sistnemnde med takk-for-maten-tale. På møtet var det òg eit boksjå med mange godbitar.

Ivar Kleiven: Frå barndomen

I Vestmannen nr. 10 hadde me med forteljingi «Da eg skulle skjote julia inn» av Ivar Kleiven. Forteljingi er med i boki «Frå barndomen» som Dølaringen Boklag gav ut i 1993, umtala her i bladet av Johan A. Schulze (nr. 5). Boki er rimeleg, ho er hefta og kostar berre kr. 65,- Du fær henne frå Dølaringen Boklag, Chr. Bruuns veg 1, 2600 Lillehammer. Telefon 61 25 12 55.

Bladpengar Vestmannen 1994

Med denne Vestmannen fylgjer eit postgirokort. Det er ei påminning um bladpengane for 1994 til dei som gløymde å bruka postgirokortet me sende ut fyre årsskiftet. **Bladpengane er 150 kronor for vanlege tingarar, 100 kronor for elevar, studentar og for gåvetingingar.** Prøvenummer sender me fritt når nokon bed um det. Takk til dei mange som alt hev sendt oss bladpengar og gåvor!

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Forretningsførar:
Helge Liland
Midgileen 16
5067 Store Milde
Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Alle møte vert haldne i Bryggens Muséum.
Møtetid kl. 19:

Torsdag 20. januar: Ferdatalar Finn Frostad talar og syner ljusbilete um «Vestland, Vestland, med egne ord og øyne».

Torsdag 17. februar: Forfattaren Jo Gjerstad talar og syner ljusbilete um «En vandring i tekst og bilder rundt Store Lungegårdsvann».

Torsdag 17. mars: Årsmøte. Vikarprest og statsstipendiat Nils-Aksel Mjøs talar um presten og salmediktaren J.A. Barstad.

Torsdag 14. april: Vonleg vil professor Arild Haaland tala um Henrik Ibsen.
I mai vert det vanskar med møterom, og møtet må truleg gå ut. Let det seg gjera å skipa til ei samkoma, vert det kunngjort på aprilmøtet og i Vestmannen og BT.

Jiri Hajek

Minneordet um Jiri Hajek i nr. 10 var skrive av Ludv. Jerdal.

Gåvor til Vestmannen

Bjørn T. Aakre, Valle, 50. Per Inge Bale, Balestrand, 50. Jostein Budal, Dombås, 50. Bjarne Brekke, Søreidgrend, 50. Ole Gilje Dale, Skien, 50. Åsta Eide, Fiskåbygd, 50. Ivar Eskeland, Oslo, 350. Marit Fjordheim, Vatnstraum, 100. Hallgeir Flø, Oslo, 100. Eli Freim, Etne, 50. Sokneprest Mikal Hagenes, Svarstad, 50. Klara Elisabeth Hartveit, Indre Arna, 50. Torgeir G. Hetland, Hommersåk, 150. Kåre Holsbøvåg, Kleive, 50. Torolv Hustad, Nesttun, 100. Ludvig Jerdal, Bergen 150. Knut Kaldhol, Ålesund, 100. Svein M. Kile, Skjoldtun, 100. Ivar Kleiva, Espeland, 50. Johan Krogsæter, Vatne, 50. Gudmund Krokvik, Fiskåbygd, 50. Jostein Krokvik, Fiskåbygd, 100. Olav Kvaalen, Bø i Telemark, 50. Ingolf Kvamen, Haslum, 50. Frøydis Lehmann, Rådal, 50. Roar Madsen, Mørkved, 100. Per K. Mardal, Sandane, 50. Nils-Aksel Mjøs, Landås, 150. Bjarne Målsnes, Kokstad, 50. Asbjørn Nes Hausen, Trengereid, 100. Bj. Nordanger, Eikangervåg, 50. Georg Nyborg, Kysnesstrand, 50. Jon Ous, Oslo, 300. Einfrid Perstølen, Hvalstad, 50. Trine Reknes, Minde, 100. Magnus Robberstad, Bjørnemyr, 50. Sigurd Sandvik, Halsnøy Kloster, 100. Halvor Sigurdsen, Kristiansand, 100. Haldor Slettebø, Oslo, 50. Per Spilling, Atrå, 100. K. E. Steffens, Oslo, 50. Rolf Søderstrøm, Sandviken, 50. Oskar Sønderland, Volda, 150. Kjell Thomsen, Rådal, 150. Marta Alvhild Tryti, Olsvik, 50. Jørgen Tveiten, Hosanger, 50. Synneva Urheim, Lofthus, 150. Njål Vere, Oslo, 50. Arne Villanger, Bøvågen. I alt denne gongen (pr. 31/12-93) kr. 4250.

Hjarteleg takk!

For Vestmannen

Helge Liland (forretningsførar)

Norsk språkråd

Annan stad i bladet er attgjeve framleggset som bladstyraren for Vestmannen 4/10-1993 sende til Norsk språkråd um å få tillatne i-endingar i sterke hok.ord uppförde under uppslagsordi i skuleordlistone. Me meinte og meiner at innanfor dagsens offisielle skulemål vil dette vera til pedagogisk hjelp for dei som ynskjer å skriva i-mål, serskilt for alle som hev i-mål i dialektane sine. Ei heilt onnor sak er at det trengst eit anna skulemål enn i dag, med full jamstelling millom a-mål og i-mål! Framleggset hev vore dryfta i den nynorske Fagnemndi i Språkrådet, og svaret 3/11-1993 segjer at Fagnemndi ikkje vil «gå inn for at» dei lovlege i-endingane vert uppförde på alfabetisk plass.

Språkrådssvaret er utan saklege eller faglege grunnar. Dette er lett å skyna. For slike grunnar finst knapt.

I-målet var i fyrste halvparten av nynorsk skriftmåls levetid den einaste godkjende skriftmålsformi; det var godt som einerådande i skule, bøker og blad fram til 1917. Millom 1917 og 1938 var i-mål og a-mål jamstalte, og etter millombels framgang sumstad for a-mål, var i-målet i nytt framsig på 30-talet. Frå 1938 vart i-mål i røyndi freista støytt ut or skriftleg bruk i skulen, ikkje etter folkekraav og slett ikkje av di i-målet dauda burt, nei, men etter eit statleg tvangsinngrep i sjølvé målet. Statsmålmakarane greidde likevel ikkje å rydda ut denne målformi, som siste ári hev sight i tydeleg medvind.

Nynorskgreini i Språkrådet, ved fagnemndfleirtalet, held fram med den gamle målblandingspolitikken, trass i at denne politikken utanfor visse offentlege drivhus hev vore daud länge. Motsett bokmålsgreini i det same Språkrådet. Saki syner etter ein gong at Norsk språkråd er moge for avskiping eller umskiping på nytt grunnlag. Med det meiner me at målblandingspunktet i fyremålpasragrafen for Språkrådet må burt.

Saklege eller faglege grunnar? Nei, kva tilsegjer at i-endingane ikkje skulde førast under uppslagssordi like godt som til dømes eigenskapsord av type *vaksen*, *kristen* som hev uppført [-en], eller gjerningsord som *røma*, *tenna* med uppførd tillati fortidsform [-te], og *slåst* med uppført alternativ [slåss]. Det er i alle desse tilfelli tale um reglar som gjeld ordgrupper - som med i-endingane. Men målpolitiske grunnar finst sjølv sagt; i-endingane er norske, dei fremjar ikkje tilnærming til eit framandrøtt mål.

Um Språkrådet ikkje vil gjera i-endingar under uppslagsordi til *vilkår* for å godkjenna skuleordlistor, finst det heller *ikkje noko forbod* mot å føra upp i-endingane på denne måten. Nynorskgreini hev sant nok tidlegare synt måldiktatoriske tildrag, men glanstdi i so måte er truleg dalande; til dømes vilde dei av alle ting ein gong diktera Stortinget at i-mål ikkje skulde brukast i ei nynorsk lov (!) Samstundes får Grunnlovi vedvarande nye paragrafer på gamalt dansk!

Kjære ordlisteskrivarar, gamle og nye; før upp i-endingi i hakeparantes bak uppslagsordi. Det løyer på langt nær vanskane for norskrøtt mål ålmement eller for i-mål serskilt, men det er eit lite steg på rett veg, cit ørlitc steg. **J. Kr.**

Sagt:**Jenta med kurompa**

Jenta med kurompa kan sjåast gjennom mange fasettar. Huldra var den som vakta små jenter på seterveg. Kan hende var det agen for henne som stoppa unge jenter frå å ferdast for mykje åleine, i eit samfunn der ordet valdtekst kanskje var framandt men gjerninga slett ikkje.

Hugs at småjentene som gjekk til seters kunne vera freistande å forgripe seg på for gjetargutar på seksten og meir. Konene høyrdde somme gonger jenter som jamra seg innover i fjellet, når gutane hadde tatt dei. For somme blei huldra ei hjelpende medsyster, ho som sørgrde for at det ikkje skulle gå dei så ille.

Åshild Ulstrup i samtale med Lars Aarønes i Dag og Tid

Vald

Det er ikkje første gongen antirasistane går berserk mot motstandarane sine. Vi skal ikkje lenger tilbake enn til september, da fleire hundre møtte opp for å stoppe Harald Trefall, Jan Høegh og Bjarne Dahl i Fedrelandspartiet frå å framføre sitt show på Youngstorget i Oslo. Den gongen måtte blødande innvandringsmotstandarar flykte frå halvgalne antirasistar med flasker og egg.

Audun Skjervøy i spissartikkel i Dag og Tid

Det me likar minst

Det vi klagar mest over hos andre, er gjerne det vi likar minst ved oss sjølv.

Stille Stunder

EU

Frå og med i dag heiter det ikkje lenger EF. Dei fleste media har no gått over til å kalla spaden spade. Frå og med dette nummeret kjem også Gula Tidend til å omtala tidlegare EEC og EF som Europaunionen, nedkorta til EU. Frå ymse hald har det vorte sagt at dette med namnet er uvesentleg.

Aargumenta dei fører i bakken minner oss om gamle Tjuv-Nils sitt standpunkt. «Namnet skjemmer ingen, berre ein ikkje skjemmer det sjølv,» brukte han å seia. Med overgangen til forkortinga EU bør det vera klart for alle at vi forhandlar om å koma inn i ein union.

Spissartikkel i Gula Tidend

Årsmøtet i Norsk Måldyrkingslag

Olav H. Hauge heiderslagsmann

Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet) hadde årsmøte laurdag 20. november 1993 i Oslo.

Formannen Hans Sørbø styrde møtet. Han bar fram minneord um Ingeborg Hoff som hadde gjenge burt i meldingsåret.

Årsmøtet utnemnde den landskjende lyrikaren frå Hardanger, Olav H. Hauge, til heiderslagsmann i Akademiet, for det storfelde målodlingsarbeidet han hev gjort i eit langt liv gjennom si rike diktning.

Olav H. Hauge hev vore med i Norsk Måldyrkingslag sidan 1967. Han er einaste lelevande heiderslagsmannen i Norsk Måldyrkingslag.

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet

som laget etlar ut for beste nynorske bokverket när det gjeld innhald, stil og reint norsk mål, vart òg gjevi til Olav H. Hauge.

På årsmøtet elles gav Jostein Krosvik ei forvitneleg utgreiding um den uvanlege målmannen Jan Prahl (1833-1921), som høyrdde til dei gamle bergensmålmennene. Krosvik hev nyleg gjeve ut ei bok um Jan Prahl og hans sermerkte arbeid.

«Fram daa, Frendar» og brevmerke

Frå årsmeldingi nemner me òg at Norsk Måldyrkingslag emnar på eit nytt band av bokrekka «Fram daa, Frendar» (bd. 11).

Eit nytt brevmerke med bilate av Ivar Aasen gav laget ut i 1993. Det kan tingast frå Norsk Måldyrkingslag, Boks 72 Manglerud, 0612 Oslo.

Nynorsk Bokhandel i Oslo

Laget er med i ei nemnd som arbeider med å etter-reise ein nynorsk bokhandel i Oslo. Bokbui skal skipast som eit lutlag eller partlag. Kvar lut er på kr. 1000,-, og det er høve for folk frå heile landet å tinga luter. Det kan gjerast gjennom Norsk Måldyrkingslag.

Lutmidelen er no komen upp i kr. 107 000,-. I alt 12 lagsmenn hev kaupt frå 1 til 10 luter kvar. Dertil hev laget tinga 5 luter, Fonna Forlag 6, Norsk Målungdom 3. Resten er tinga av einskildmenn frå heile landet. Det skulde vera god von um å få til ei nynorsk bokbu um ikkje alt for lenge.

Bladet Vestmannen

Årsmøtet dryfte òg bladet Vestmannen, som no er einaste bladet i landet på klassisk nynorsk. Norsk Måldyrkingslag oppmodar alle sine lagsmenn, og andre um å tinga Vestmannen.

Attåt årsmelding og rekneskap vart det lagt fram melding um arbeidet i Norsk språkråd, der laget er med, sameleis melding frå Norsk Barneblad, Opdal-fondet og Festøy-fondet.

Styre-val

Til ny formann etter Hans Sørbø, som sa frå seg attval, vart vald Jon Ous. I styret elles: Per Hovda, Hans Sørbø, Magnus Robberstad og Johan Schulze. Varamenn: Arnlaug Skjæveland, Johan Forsmo, Helge Årøen, Olav Sunnanå og Alv Askeland. Ettersynsmann: Anders Kvam. Skrivars: Hallvard Bergwitz.

H.B.

Sylvbrudlaup på Kirkjubøur

Kongsbondeparet på Kirkjubøur på Færøyane hadde sylvbrudlaup ved jonsokleite i år. Sólva og Páll Patursson er velkjende i heile Norden. Dei er 15. ættlekken på Kirkjubøu, og dei hev synt stor evna til å taka vare på dei rike tradisjonane. 20. juni vart rekna for høgtidsdagen deira, for dei var burtreiste på sjølve sylvbrudlaupsdagen. Frå Noreg møtte færøyingen Ingi Toftatun som no bur i Bergen fram og helsa kongsbondeparet ifrå Vestmannalaget.

Helsingi frå Vestmannalaget hadde denne ordlyden:

Frå Noreg me helsar våre vener i vest hjarteleg til lukke med sylvbrudlaupsfest. Våre tankar gjeng tidt til dei frendar me hev som sende oss Sverre, den kongen so gjæv. Og Vestmannalaget er namn som minner

um trauste menn og staute kvinner, som saman i striden for norskdom hev stade, heilhuga, trauste, stolte og glade. Tak mot vår hylling og helsing stor, med fåe, men sterke og velmeinte ord.

*Vestmannalaget i Bjørgvin
Leidolv Hundvin (formann)*

Bragr målodlingslag?

På møte i Norrønalaget Bragr 17. desember 1993 kasta Alv Askeland fram tanken um å gjera Bragr til eit programfesta lag for målodling eller målrøkt. Dette i tillegg til dei uppgåvone Bragr hev frå tidlegare. Ingen av dei frammötte hadde noko imot målrøktanken, men det vart ikkje gjort noko vedtak.

Bjørn Bjørgmund Nordanger - til minne

Ein kjend skulemann og stridsmann i norskdomsrørsla, rektor Bjørn Bjørgmund Nordanger, Eknes, er død.

Han var fødd i Lindås 11. januar 1925, og han vart soleis nær 69 år. I det siste hadde han stridd med ein leid sjukdom som no enda livet hans. Dødsbodskapen vil vekkja sorg i vide krinsar, for Bjørgmund Nordanger var ein mann med mange interesser, og han sparde seg ikkje i arbeidet for det han trudde på.

Han tok lærareksamen i Tromsø i 1953. Seinare tok han fleire språkkurs, og han hadde grunnfagseksemten i både engelsk og tysk. Han hadde godt øyra for språk, og han var serskild glad i nynorsken og tok mangt eit tak i organisasjonsarbeidet innan norskdomsrørsla. Nordanger var lærar på fleire stader, i Nord-Noreg, i Oslo og i Bærum fyrr han kom attende til heimeheradet Lindås. I 1962-63 var han lærar på Lindås realskule, og i 1963-64 på Alversund linedelte ungdomsskule. I 1964 vart han rektor på Ostereidet ungdoms-

skule. Der var han i 22 år, fram til 1986.

Han var umgjengeleg, hadde godt humør og var arbeidsglad. I mange år var han ei drivkraft i målarbeidet i Lindås. Han var med i Hordaland mållag, og han skipa Ostereidet mållag som gav ut det fine songheftet «Kling no, klokka», og ei bok um namn. Han fekk skipa kulturveldar for heile heradet, og gjennom Ostereidet mållag skipa han Nordhordlandsprisen og Reklameprisen (for god reklame på nynorsk). Han var ein mykje nyttå upplerar i lyd og lag, og han hadde fengje kulturprisen i Lindås for kulturell innsats. I mange år, og like til no, var han òg med i Vestmannalaget, og han tok ofte ferd til Bergen og var med på lagsmøti. Han var ein samarbeidsmann som det fylgte godtokke og hugnad med. Og både i skulen og i arbeidet sitt elles fekk han sjå resultat av innsatsen sin.

LUDV. JERDAL

Høgnorsk hopelag

Ein vestlending kann ikkje skyna kvifor lesaren i under Telefonen i nr. 6/93 sakna eit sams-hopelag for høgnorskfolk. Me hev då Vestmannen, segjer han. Det er sams hopelag so godt som noko, ein møteplass. Men me kunde kanskje ha fleire, kjem han på ettertenksam. Og det treng ikkje vera ein reint skriftleg møteplass. Kva med eit høgnorsk landsfemnande studielag?

So sa dei - i Haram

Ole Rogne og Johan Flem:
SO SA DEI
Ord og uttrykk frå Haram
Haram kulturhistoriske lag 1993

Straumdraget med søk etter heimleg soga og språklege røter varer ved kring alt landet, heller aukande enn minkande. Det er ikkje første gongen Haram historiske lag er verksamt når laget på tampen av 1993 sende ut eit gildt bokverk på 176 sidor, *So sa dei. Ord og Uttrykk frå Haram*. Bokskrivarane er Ole Rogne og Johan Flem, og innsamlingsarbeidet hev dei drive med i mange år.

Haram ligg i nordste luten av Sunnmøre, og det er slåande kor ofte ein med talemålsbakgrunn frå synste luten kjenner att heimanfrå jamvel heller sjeldsynte bygdemålsord.

Meir enn 2000 ord

Etter eit heller lausleg yverslag skulde talet på uppslagsord vera meir enn 2000 - frå a'bakela (avbakeleg/utanfor allfarveg) til

åvelte (lat person som likar å liggja eller ting som hev velta yver ende).

Under uppslagsordi er døme på bruksmåte, og her er med etymologisk klårlegging når tolleg sætande etymologi finst. Dette trur eg alle leserar er glade for. Den etymologi vantar eller er mykje tvilsam, er han utelaten. Heller ikkje er etymologiske upplysningar med der ordi/ordlagi sjølv klårlegg tyding og opphav. Nokre døme:

afse = dempe ned, tale til rettes, overtale
«*dei afsa 'nå av te' slutt»*

aglap = ein Amatør-moromann

«*han va' en aglap og en taskenspelar, heile fyren»*

gamalnorsk:afglapi = tosk,gap

Under ordlaget «*beitt på*» (ha lyst til, gjera bruk av) er synt til gamalnorsk beittr = kvass. Det segjer det same som modernismen «vera tend på», og so fær komande hundredår syna um dagsens modernisme held seg like lenge som den gamalnorskrotte vendingi.

Halvemål

Tidlegare hadde halvemålet større utbreidning enn i dag. Det først millom anna både vide stader på Vestlandet og ved Oslofjorden. I *So sa dei* er der ein eigen

bok um halvemål, ikkje urimeleg sidan Nordøyane med Haram hev vore rekna for seigaste halvemålsstroket på Sunnmøre. Til halvemål høyrer burtfall av h i ord der h til vanleg er med, og tilsett h fremst i vokalord som til vanleg ikkje hev h. *Heim* kunde verta til *eim*, og *Hildre* til *Ildre*.

Ein liten vess syner at det kunde verta grunnlag for mistydingar. Ein gamal kall pla gjerne vitna på møte, og ein gong kom han med ei ålvorsmaning til ungdomen. Han forkynte: «*Alt døkke åt horå!*» («Hald dykk til ordi» - det vil segja til skriftordi).

I boki er det tippa på at det helst var folk med liten lesnad og liten sans for språk som brukta halvemål. Dette trur eg er ei altfor lettint forklåring på ei mykje ålmenn språkleg ovring som vann gjenomslag både innanfor landegrensone våre og utanfor. Bakgrunnen for denne målovringi er nok meir samansett enn som so.

Restar av halvemål finst att på Haram i dag, og dei same restane finst andre stader, millom anna kjenner eg dei frå synste Sunnmøre: *Anj, ass, nå* vert bruka for han, *ha(n)s, honom*. Og stundom fell h vekk i samansette ord som *ungdoms(h)us* og *bede(h)us*.

Jostein Krokvik

**Ting Vestmannen
til ein ven!**

Gustav Indrebø på nært hald

Av Jostein Krokvik

Inger Indrebø Eidissen:

Gustav Indrebø - ei livsskildring

Norsk Bokreidingslag 1993

Sume hev visst ei tid at Inger Indrebø Eidissen arbeidde med ei bok um far sin, den mykje målkunnande og målsogekunnande professor Gustav Indrebø, fremste faneberaren for det høgnorske målet fyre krigen, det varsamt justera Aasen-målet. Indrebø døydde i 1942, berre kring 52 år gamal. Det bråe og uventa nåsfallet var, som Inger Indrebø Eidissen med rette skriv, ein saknadsdaude, ja, ein skadedaude som hev kasta skuggar fram til i dag serleg for den målreisingsflanken som tek målstrevet på stortst ålvor og som Indrebø sokna til.

Det kann trygt segjast at boki til Inger Indrebø Eidissen kjem til å verta ei ankerskrift um ein lagnadsmerkt tidbolk for norsk målreising. Samstundes er det ei bok um Gustav Indrebø som ingen utanifrå kunde skriva. Dei som møtte Gustav Indrebø vil finna eit bilet av mannen, trur eg, som dei kjenner att. Og me andre som berre hev møtt Indrebø i det som er skrive av han og um han, vil òg finna det biletet som me sjølve umveges hev skapt oss.

Indrebø og målet

Gustav Indrebø hadde dansk både i folkeskulen, millomskulen og gymnasiet. Norsk lærde han ikkje fyrr på lærarskulen 1909/10. Der var Olav Midttun læraren hans.

Truleg var han heller likesael til måsak, slik me tolkar Inger Indrebø Eidissen, til han vårhavåret 1915 hadde eit lærarvikariat på Notodden. Dette vert stadfest i eit brev frå ein annan lærar på Notodden, trønderen Jens Røkke. I 1917 var Indrebø formann i Studentmållaget, og godt fyre den tid var han nok medviten målmann, må me tru. Men so seint som i 1920 kunde han stundom, etter eigne dagboksblad, vera i tvil «um det var rett å vera med på den kløyvingi som den nynorske reisingi kallar fram i det norske folket». Samstundes fær me høyra at det på ei studieferd i Berlin gjorde vondt at det ikkje var noko som heitte *norsk* i ordbokskatalogane i Preussische Staatsbibliothek. Derimot fanst der *dänisch* og *swedish*. I den grunnleggjande utgreidingsi *Idé-grunnlaget for målreisingi* i 1934 gav han ord til det som med kvart hadde vorte hovudtanken hans: *Den berande, djupast aktive idéen i målreisingi...er den*

nasjonale reisings- og sjølvhevdingsstanken. Og truskaps-tanken. *Det er ein ting me ikkje kann få med norsk-dansken, men berre få gjennom nynorsken: Det er norsk mål.*

Korleis var talemålet til Indrebø? Fram til 1915/16 kunde han stundom tala norsk-dansk, då kanskje helst i lærarrolla. Etter den tid tala han med kvart normalnorsk, gjerne med rikeleg av sernorske ord. I boki vert det attgjeve etter Ludvig Jerdal (frå stykke i Sogns Tidend): «I feststunder og til kvardags, i tale og skrift, nyttar Indrebø det same mynstermålet. Odla. Kultivera.» Men når han fortalte Jølstra-stubbar - og det gjorde han med gleda - slo sunnfjordmålet igjenom.

I skriftmålet sitt gjorde Indrebø med åri nokre få, men kanskje viktige brigde. Fyre 1920 og eit stykkje ut på 20-talet skreiv han ord som *står, går, har, stått, gått, fått, over, vi*. Sidan brukta han *stend, gjeng, hev, gjenge, fenge, yver, me*. Kanskje fordi han etter vedvarande studium med mål og soga og arbeidet med norskbibelen og Nynorsk Salmebok kom til at dette var det beste og rettaste, gissar Inger Indrebø Eidissen. Ja, og kanskje kunde det òg vera eit motsvar på tilsikta målblanding og avnorsking som gjekk andre vegen? (Dette er berre mitt innfall. J.Kr.)

Strid for sermerkt norsk

Inger Indrebø Eidissen legg vinn på å få fram at far hennar var ein fredeleg og fredsæl mann som ikkje sökte eller ynskte strid. Likevel hev Gustav Indrebø både i

levande live og no etterpå vorte rekna for den fremste og sterkeste stridsmannen for dei sermerkt norske grunndragi i skriftmålet, med brodd imot den avnorsking, nedflating og uppDansking som hev spela sitt trumf spel fyre og etter krigen.

Um Indrebø soleis av tilhøvi kom på frontplass, må vel alle som i ettertid hev kasta augo på målordskiftet i 30-åri, berre stadfesta at han i striden freista halda på sakleg ordskifte og skilja millom sak og person. Indrebø var i so måte med ein *stor* mann, og det synest sumtid koma fram teikn til eit karakterskilje millom Gustav Indrebø og riksmålsprofessoren Didrik Arup Seip, slik Kjell Venås peika på det i si Indrebø-skildring, «For Noreg og Ivar Aasen» (1984).

Når Indrebø fekk den plassen han hev i målgransking og målreising, hev det nok meir enn ein grunn. For det fyrste sakkunnskapen og den faglege tyngdi, og for det andre den uhorvelege arbeidsviljen og arbeidskrafti. Dette kjem klårt og tydeleg fram i boki til Inger Indrebø Eidissen. Endå um han var nedlesst til det umenneskelege i arbeid, stengde han seg ikkje av frå kvardagsgjerenål i heimen, korso.

Inger Indrebø Eidissen stoggar litt ved sermerkje ved far sin som eg tidlegare hev ovundra: nykter analyseringsevna og praktisk gangsyn.

Indrebø var av heile sitt hjarta imot framferdi mot skulemålet i 1938, og han såg lagnadsfylgjone for norsk mål og målreising. Endå var han den fyrste og visst einaste som straks såg kor viktig det var å halda levande den vesle tradisjonelle målresten i skulemålet, sidan dette skamskorne målet nok kom til å verta bruksmålet for hovudtyngdi av nynorskfolk - av tvang eller andre grunnar. Han skreiv ordlista «Den nye rettskrivingi til møtes med den gamle», ei rettleiding for skulefolk og kontorfolk; og «Norsk grammatikk for folkeskulen» - på i-mål, små hjelpebøker med sokalla Indrebø-minimums rettskriving som vart ei verdfull språkleg fyrstehjelp for mange. Grammatikken kom i fleire upplag, det siste visst i 1947, og vart godkjend av styremaktene etter at ei læreboknemnd hadde sensurera burt «nakne fakta» um folkemålet, ikkje av di dei var usanne, men av di dei ikkje smaka godt for samnorskpolitikken. «... av det uhyygje-

Til s. 7

Frå s. 6

legaste eg hev upplift i heile målbrigdesaki», skreiv Indrebø. Sidan andre tidlegare hev funne det høveleg å nemna Stalin saman med Indrebø, minner eg um at i Stalins rike vart «nakne fakta» sensurera burt frå soga kvar gong det høvde politisk!

Med Grammatikken gjekk det so at departementet stengde for ny godkjenning i 1960. Dermed var i-målshjelpebøker heilt utebungde. Åra for skamverket må falla på staråden i 1960 som var Helge Sivertsen. So seint som i 1993 set det nynorske fagnemndfleirtalet i Norsk språkråd seg imot å føra upp i-former på alfabetisk plass i skuleordlistor!

Attat det praktiske gangsynet til Indrebø, høyrd framsynet og sansen for dei lange framtidslinone. Han gjorde millom anna upptak til Norsk Bokreidingslag, og utan Bokreidingslaget hadde det truleg sétt verre ut for høgnorsk mål enn det røynleg gjer no meir enn 50 år etter Indrebø fall burt.

Dei faglege arbeidi til Indrebø med mål, soga og målsoga, skildrar ikkje Inger Indrebø Eidissen fulldekkjande i boki si. Som rimeleg er. På dette feltet er arbeidet til Venås eit yversynleg verk. Boki til Inger Indrebø Eidissen stend like fullt her òg på eigne bein; til hugnad for lesarane er her med den store lista av Jarle Bondvik og Oddvar Nes yver Indrebø-bøker og Indrebø-skrifter, som vart prenta i «På norsk grunn» (1989).

Glimt innanfrå

Serleg forvitnelege er alle glimti som Inger Indrebø Eidissen gjev av far sin innanfrå, det vil segja frå synstaden til dei nærmeste. Slik høyrer med i ei personleg livsskildring.

Då han var rekrutt på Setnesmoen i 1912, lika han seg lite. Um offiserane skreiv han til Astrid, kjærasten, at «Mange av dem er bra folk. Men det er masse-aanden, standsaanden som virker i dem, en slags upersonlig, brutal militæraand, som gjør saa mange av dem ufordragelige».

Um samlarferder fær me høyrta sumt, millom anna at det måtte vera styggjeleg slitsamt, sidan han drog land og strand rundt på sykkel. På ferd i Vest-Agder i 1919 råka han presten i Fjotland som heldt på Indrebø so lenge som råd var. «Det var ein fortærande keidsam debatt «um målet». Betre lika han seg hjå soknepresten i Bjelland, «den lærde, langtalande og framifrå hyggjelege As-serson...»

I 1919/1920 var Indrebø på stipend-

upphald i Berlin, og han ser og upplever æsingi i den tyske etterkrigs-hovudstaden. Samhugen med arbeidarane er lettsynleg, dei hadde «livt låkast under krigen, og ein kann vel ikkje venta so stor arbeidshug av dei som har svolte eller livt på kålrabi og därleg mat i årevise, og som vel fer til å skyna at dei har lide for di dei store industriherrane og deira likar tenkte dei skulde verta endå storrre».

Um han ikkje var nøgd med alt i den radikale pressa, var det likevel einast i den radikale pressa han fann «i visse måtar i minsto ein human tenkjemåte ... i denne rå, magtsjuke, hatefull tidi ...varttidi».

Indrebø var vinstreman, men nokon

Inger Indrebø Eidissen

verksam partipolitikar var han visst ikkje ofte. I 1936 ottast han arbeidarpartiet, at dei skulde føra nynorsken til undergangs. Kva Indrebø meinte um marxismen til analyseinstrument, veit eg ikkje. Men han greidde ikkje fylgja marxistisk påverka teoretikarar som nærmast gjorde materialismen til religiøst dogme. Elles streka Indrebø under at for Vinstre var det ei hovudsak å knyta samband med bøndene.

Det laut vera ein tankekross for Indrebø, skriv dotter hans, at nett arbeidarpartiet - rørsla for småkårsfolk - so einssynt arbeidde for materiell framgang, og at det skulde bruka makti det hadde arbeidt seg fram til, til veikjing av den andre rørsla for småkårsfolk: målreisingi.

Indrebø og religionen

Me finn eit vell av opplysningsar i denne varme og sermerkte Indrebø-boki, opplysningsar bygde på personlege minne, privatbrev, notatar, kladdar m.m. Og ikkje

minst på *Uppskrifter*, som her tyder den mykje godt samanhengande dagboki til Indrebø frå 1920 til 1942. Med sakleg måtehald kjem Inger Indrebø Eidissen inn på sumt som hev havt med Gustav Indrebø å gjera etter han sjølv fall burt, og sumt som hev vore skrive um han. Det hev, som lesarane veit, vore noko av ein Indrebø-renessanse det siste ti-året.

Sume hev kome med heller hogvisse meininger um Indrebø og religionen. Gustav Indrebø var norskspråkleg rådgjevar både for 1921-bibelen og 1938-bibelen, og at han hadde Bibelen på kontoret sitt, fortel i seg sjølv lite um personleg gudstilhøve. Han tala aldri um slike spørsmål til nokon, og han *forkynte* heller aldri. Soleis var han òg i heimen, um eg skynar dotter hans rett. Derimot var det ikkje uvanleg at Indrebø gjekk i kyrkja. Inger Indrebø Eidissens skriv: «*Skulde me våga setja namn på livssynet åt Gustav Indrebø, kann me ikkje koma det nærmare enn å segja at det var bygt på etisk-kristeleg medmenneskeleg grunn*».

* * *

Dette er ingen grunnfarande gjennomgang av boki til Inger Indrebø Eidissen. Plassen og tidi rekk ikkje til alt, og til dømes dømes burde sumt um den vidjetne Indrebø-saki i 1934 ha vore med, og sumt frå krigstidi, då Indrebø stod for ei eintydeleg antinazistisk lina og kom på kant med tyskarane og NS-makthavarane. Vonleg er her likevel med nok til å vekkja ans og vitehug hjå folk som les Vestmannen. For det er ei innhaldsrik, opplysende og god bok det er tale um, ei skildring for ettertidi både um Gustav Indrebø og um ein syrgeleg lagnadsbolk i soga åt norsk mål og målreising. Det er eit tidarteikn og eit storført at ei slik bok kjem, og Inger Indrebø Eidissen nemner med god grunn at det no snart er tid for ei ny bokutgjeving - nyutgåva av Indrebø-verket *Norsk Målsoga* der den vantande bolken er komen på plass.

Gustav Indrebø - ei livsskildring er fint tilbudd med mange gode foto. Boki kjem med tilskot frå Haldor O. Opdals Fond for norsk målreising og måldyrking, Fritz Monrad Walles fond ved Vestmannalaget, Indrebøfondet og Norsk kulturråd.

Eg skal slutta denne bokmeldingi med sluttordet til Inger Indrebø Eidissen, betre kann det snaudt segjast: «*Utviklingi* drep ikkje eit mål. Det døyr einast dersom viljen til å halda det uppe visnar. Det var denne viljen som var levande i Gustav Indrebø.

Minne um Ingeborg Hoff

Av Sigurd Sandvik

Professor Kjell Venås skal ha takk for det grundige og gode stykket han hadde um Ingeborg Hoff i Vestmannen nr. 9/93. Det vekte gode minne hjå meg um samvære, samarbeid og brevskifte med henne gjennom mange år.

Fyrste gongen eg møtte og høyrd Ingeborg Hoff, var i Bergen på årsmøtet i Vestlandske Mållag 10. desember 1949. Då tala ho um framlegget til fast språknemnd. Same dagen var ho med oss i styret og forma ei fråsegn som vart send frå møtet. Føredraget vart prenta og sendt ut i januar 1950, som òg Kjell Venås nemner.

Andre gongen eg møtte henne, var i Ørsta sumaren 1950 på minnestemna i Aasen-tunet, som Noregs Mållag skipa til i samband med årsmøtet. Det ein serleg la merke til, var at ho bruka mest ikkje eit einaste framandord i det vitskaplege føredraget sitt.

Sidan sat me saman i styremøte i Noregs Mållag eit par år, og ho hadde ofte gode innlegg på årsmøti i laget. Det låg vitskapleg tyngd attum alt Ingeborg Hoff bar fram. Og ho trudde so godt um folk, at dei skulde lata seg yvertida av det som var sant og rett um norsk mål. I det vart ho ofte vonsviki.

Best minnest eg henne då me var saman i ei nemnd nedsett av Noregs Mållag til å saumfara framlegget til læreboknormal i 1957. Me var fire i alt. Dei andre two var Henrik Sødal og Gunnar Pedersen. Ingeborg Hoff var den einaste av oss som kjende norske målføre til gagns.

Me arbeidde lenge med å få til ei fråsegn som alle fire kunde skriva under på, - det kom helst til å gjelda einskilde ord og former. Men Ingeborg Hoff og eg kom snart til å skjøna at me måtte skriva ei sertilråding i tillegg. Etter at me hadde lese upp denne sertilrådingi, skreiv alle fire under den sams tilrådingi; men dei two andre fann sidan ut at dei måtte gå burt frå den og skriva si eigi tilråding.

Her kjem då sertilrådingi vår. Ho gjev stort set att grunnsynet hjå Ingeborg Hoff på norsk målreising:

Nynorsken kjem på rek Ingeborg Hoff og Sigurd Sandvik um framlegg

Den 12. oktober 1957 peika styret i Noregs Mållag ut ei nemnd til å granska «Framlegget til ny læreboknormal 1957». Nemndi kom ikkje fram til nokor endeleg semje. Two av dei fire i nemndi, fyrstearkivar på Norsk Målførerarkiv, dr. philos. Ingeborg Hoff, og folkehøgskulestyrar Sigurd Sandvik, har lagt fram sitt prinsipielle syn på «Framlegg» i denne sertilrådingi:

Vi ser mykje alvorleg på stoda for nynorsken, om «Framlegg til læreboknormal 1957» skulde verta vedteki og sett i verk.

Det er ymse grunnsetningar for målreising og rettskriving som vi vil leggja fram her.

«Framlegg» overtyder oss om at det er farleg å blanda opp nynorsken med bokmål. Her ser vi at bokmålet, som er runne på framand grunn, vert lite brigda i norsk lei, medan nynorsken, som alt frå fyrste stund var tufta på norsk grunn, skal brigdast imot bokmålet.

Språknemnda har ikkje, det vi kan sjå, dryft omgrepet norsk folkemåls grunn eller sett opp nokon definisjon på det. Men etter framlegget å døma ser det ut til at Språknemnda har rekna alt talemål i landet, i by og bygd, for like norsk og like gjævt. Det kan vi ikkje vera med på. Vi må setja: *Norsk folkemåls grunn er dei norske målføra, som har vaksi fram frå gamalnorsk, og som har funni ei samlande skriftform i nynorsknormalen.* Skal mandatet om tilnærming ha meinings, må det vera klårt kva som ligg i umgrepet norsk folkemåls grunn. Og vi meiner at den grunnen Språknemnda har arbeidt ut ifrå, ikkje er forsvarleg.

Vi saknar og ei dryfting av andre tenlege grunnsetningar for rettskriving, t.d. kor langt ein skal fylgja den ljodlege skrivemåten (det ortofone prinsippet) når det bryt med det som syner opphav og saman-heng i målet (det etymologiske prinsippet). Vi ser at Språknemnda har fulgt heller einsidig fleirtalsprinsippet når ho skal taka avgjerd om ordformer eller bøyings-former. Gong etter gong har ei form som er framand for systemet, vorti godteken, for di ho har eit stort folketal

attom seg i byar og tettbygde strok, serleg kring Oslofjorden. Vi meiner at det må takast mykje meir omsyn til systemet å nynorsken, både av nasjonale og pedagogiske grunnar.

Det må vera klårt at det er i det som syner opphavet, at sambandet mellom målføra stig klårast fram, og som det kan byggjast greie skriveregular på.

Av det som mest bryt systemet i nynorsken, vil vi nemna at verbalklassane er mykje skipla, diftongrikdomen er minka, - ymis ombyting av stomnvokalane fører nynorsken bort i same regelløssa som bokmålet har. Gjennom heile framlegget går det for seg ei kvantitetsflytting frå vokal til konsonant som vil gjeva nynorsken ein ny og framand dåm. Vi vil og nemna den skikken som nemndi ofte fylgjer, at når eit folkemålsord har fått plass i bokmålet i ei ljodleg (fonetisk) form, så skal denne ordforma no godtakast i nynorsken og, endå ordet i nynorsken hadde ei hevdunnen, systematisk høveleg form. (Ordet jente er eit etter måten uskyldig døme.)

Vi kan ikkje sjå det onnorleis enn at nynorsken kjem stygt på rek etter framlegget frå Språknemnda. Her tenkjer vi ikkje berre på dei brigde det er framlegg om i sjølve lærebokmålet, men like mykje på den utgliding som framlegget opnar veg for ved å setja opp nye sideformer som bryt med systemet.

Språknemnda hadde til føremål å minka talet på dobbeltformer i lærebokmålet, såleis at vi fekk ein trongare

Til s. 9

Hordasongen

Ein innsendar i Bergens Tidende vilde gjera «Å, Vestland, Vestland» til nasjonalsong for Hordaland. *Ludv. Jerald* tok til motmæle, og han skriv:

«...Dette undrar meg mykje. Av two grunnar:

1) Vestlandssongen av Tore Ørjasæter er ein fullkommen song, men han er skiven som ei hylling til *heile* Vestlandet. Namnet Hordaland er ikkje nemnt i songen, og Vestlandet er eit stort område. Heile 4 fylke: Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal. Det er heile den lange kyststripa Tore Ørjasæter hyllar i songen sin.

2) Hordaland hev sin song. Han vart skiven til 100-årsminnet for Hordafylket i 1937 av rektor Severin Eskeland som då var ordførar på Stord. Songen var med på 100-årsfesten som Hordaland fylkesting heldt på Fløyrestaurangen i Bergen den 5. juni 1937. Det er ei fin hylling til Hordaland og til folket her. Og songen er skiven til den kjende tone «I Rosenlund under Sagas hall». Då fylkestinget skulde høgtida 150-årsminnet for formannskapslovi - i 1987 - sende eg Eskelands song til fylkesrådmann Nils T. Selvik, han sytte for mangfaldig, og songen gjorde seg godt på festen i Odda. No skynar eg at det må vera sume i fylkesstyringi som ikkje kjänner til denne songen. Han stend i boki «Hordaland fylke 1837-1937» som redaktør Karl Sjurseth skreiv til 100-årsdagen. Og han er mykje for god til å verta gløymd, eller skulde verda skuva undan til fyremun for ein song som er skiven til ein heil landslut.

Ludv. Jerald

Til Hordaland

(Tone: I Rosenlund under Sagas hall)

Å, skoda ut yver fedra jord,
frå strand til høgaste varde! -
No skog og vollar stend vent i gror
og løyner fjellgrunnen harde.
Her sysla mang ei kjærleg hand,
og truskap bar og bygde.
Gud signe kvar som vårt dyre land
for ætti vann og trygde.

Gud signe minnet um kvar som bar
si byrd og ruppe grunnen!
Det mange veilor og vanskar var;
men framveg stendigt vart funnen.

*Med alt som åfått er i dag,
og vondt som vilt seg breider,
me endå vinn oss fram i lag, -
det veks på alle leider.*

*Me bur vel spreidt yver øy og skjer,
i dal og brattaste lide.
Men same draumen oss alle ber
alt fram mot ljósare tider:
den dyre arv me veit er vår,
me vyrdsla vil og styrkja;
med frimanns hug og rang me går
til arbeid, ting og kyrkja.*

*Frå Stord og Sveio, frå Voss og Os
og hine bygdene hæve,*

*dei skikka hit kvar sin gasta los
som la upp rådene gjæve.
Dei leidi la og visste råd
igjenom mang ein vande.
Og farten jamt hev auka på,
til frægd for Horda-landet.*

*For deira minne eit sterkt hurra!
med høgste heider og æra!
No er det me! - me som i skal ta
og arven frametter bera.
Med viljen god me gjev vår hand
til verk som no ligg fyre,
Gud signe gamle Hordaland!
- Gud signe folk og styre!*

Severin Eskeland

Til s. 8

læreboknormal. Ho skulle ikkje denne gongen koma med framlegg til ny rettskriving; men det er det ho har gjort. Talet på dobbeltformer er auka monaleg i nynorsken, og mange nye sideformer er opptekne. Dette er imot det føremålet nemnda fekk.

Det har undra oss mykje at nemnda har teke lite omsyn til den nynorske skrifttradisjonen og til dei landslutene som har teke nynorsken mest i bruk. Ho kan ikkje ha tenkt over kva som ville henda om desse landslutene no sa farvel til nynorsken. Målfolk har ynskt at nynorsken må få fred til å festa seg. Heller ikkje dei landslutene som står att å vinna, vil ha nokon nemnande føremon i dei brigde Språknemnda gjer framlegg om; aller

minst kjem dei dei indre austlandsmålføra i møte.

Vi seier oss difor samde med universitetsrepresentantane for nynorsk, professor Kolsrud og dosent dr. Thorson, i det dei held fram i si utgreiing (Vedlegg 3 i «Framlegg»), og gjer same tilråding som dei: *Framlegget frå Språknemnda bør verta grundig omarbeidt før statsmaktene tek avgjerd om det.* Vi meiner at deira sakkunnige utgreiing bør leggjast til grunn for ei slik omarbeiding.

Ingeborg Hoff. Sigurd Sandvik.

*

Mange gonger sidan sökte eg råd hjå Ingeborg Hoff i Målførerekivet. Eg fekk m.a. vera med i arbeidet med det

europeiske målføre-atlaset som ho stelte med. Og ho stórde meg til å arbeida med Suldals-målet. Eg lærde mykje av henne, som eg vert takksam for so lenge eg lever.

Sigurd Sandvik

Aslaug Høydal med ny bok

Aslaug Høydal gav i 1993 ut ein ny roman, «*Lektor Ramberg*». Boki kom på Landbruksforlaget, og er, trur me, den 43 boki til Aslaug Høydal, som gav ut første boki i 1950, barneboki «*Born og bøling*». Den nye boki kallar bokskrivaren *Tidsalderdrag*, og forlaget skriv at Aslaug Høydal syner oss two tidsbolkar i boki, «den gamle bondekulturen og ei ny tid med egoisme som drivkraft». Aslaug Høydal skriv telemarksfarga klassisk nynorsk, og Vestmannen kjem att med melding.

Um å råke spikaren på hovudet

Bjørn Sortland (forteljar) og
Lars Elling (teiknar):
RAUDT, BLÅTT OG LITT GULT
Bilætbok for born

Det Norske Samlaget, 1993

Vyrde lesar. Når me skal døme um ein hest eller ein gris eller ei lambsøye eller eit anna dyr er vakkert, då lyt me sjå på heilskapen, um heile dyret fell i auga. Og på same viset er det med ei bok. - Ei bilætbok for born, «Raudt, blått og litt gult» som Samlaget nett har gjeve ut, har slik ein vakker og tenleg heilskap, bokskrivaren og teiknaren har råkt spikaren på hovudet, og lell vil ikkje det segja at boki er utan lyte, so langt ifrå.

Boki er på minst 36 sider, denne sida vert det i alle fall vist til i teksti, men tilvisingi vert ei meiningsløyse når det ikkje finst sidetal. Boki kviler på tre stabbar, mest endeframt er spursmålet um vesle Oda kjem til å væte seg ut eller ikkje, eller mykje av spaningi kan ligge i koss Oda ter seg på kunstutmuséet, eller lesaren vert uppteken av dei kunstnarane som Oda råkar på og kjem i samrøde med, og tadt er ho inne i bilætet deira. Forteljingi brukar dei tre lesemåtane jamsides kvarandre, og det er godt, for at migblæra fyllest litt etter kvart vert trulegt kvardagslegt i lengdi, og trolldomen som gjev Oda eit betre innsyn i

bilætkunsti enn det folk flest får på kunstmuséum, den er heller turr, men so lettar umsider forteljingi um Oda og finn fotfeste i draum og dikt.

Den fyrste kunstnaren Oda møter er Rembrandt. Ho spør honom i eit sjølvportrett um han veit kvar doen er, for ho må tisse. Vasslating har Rembrandt greide på, men han veit sjølvsagt ikkje no lenger kvar doen er, for han døydde i 1669. Årstal og litevetta handfast um kvar kunstnar finst på dei two siste sidone i boki, og der les eg at Rembrandt mest var gløymd då han gjekk burt. Same påstanden finn eg i allkunneboki mi, Aschehougs konservationsleksikon fra 1920. Men frå då til no har eg lese sumt som syner at denne påstanden kan vera rang. Etter at Rembrandt var burte, kom det fleirfalldige beiske åtak på livsverket hans, og ein kan undrast, er det nokon grunn til å gå til åtak på ein gløymd mann? Alvorlege granskurar veit sjølvsagt meir um dette enn eg, men, gode lesar, lat meg berre nemne Joachim Sandrart som i 1675 skrev hædande um Rembrandt. Sandrart hadde kring 1640 vore ein vellukka kunstnar i Amsterdam, og i 1644 vart han kalla til kurfyrsten i Bayern. Og vidare kunstskjønaren Samuel van Hoogstraten som i 1678 millom mangt anna lasta Rembrandt for at han let ei tispe og ein hannahund parast i bilætet «Johannes døyparen talar». Diktaren og

teaterskribenten Andrias Pels fylgde so seint som i 1681 upp med åtak på Rembrandt, og eg hermar litevetta: «Rembrandt tok diverre ikkje nokor gresk Venus til nakjenmodell, derimot gjerne ei vaskekjering, og kalla det etterlikning av naturi». Sams for desse kunstdomarane var at dei heldt seg i den klassistiske stemneleidi, og det lyt vel ha vore ho som til slutt skuvde Rembrandt ut i halvmyrkret. Nett um denne sida ved lagnaden åt Rembrandt trur eg det er tvilsam lærdom forfattaren spikrar fast for vesle Oda.

Ho talar ved Munch, ho renn som ei linerle langsetter dei beine linone åt Mondrian til ho møter ein van Gogh som er so stakkarsleg at han umogeleg kan vera den van Gogh som har laga bilætet «Sorg» av den nakne hora Sien som krøkjer seg saman yver den barntunge magen sin.

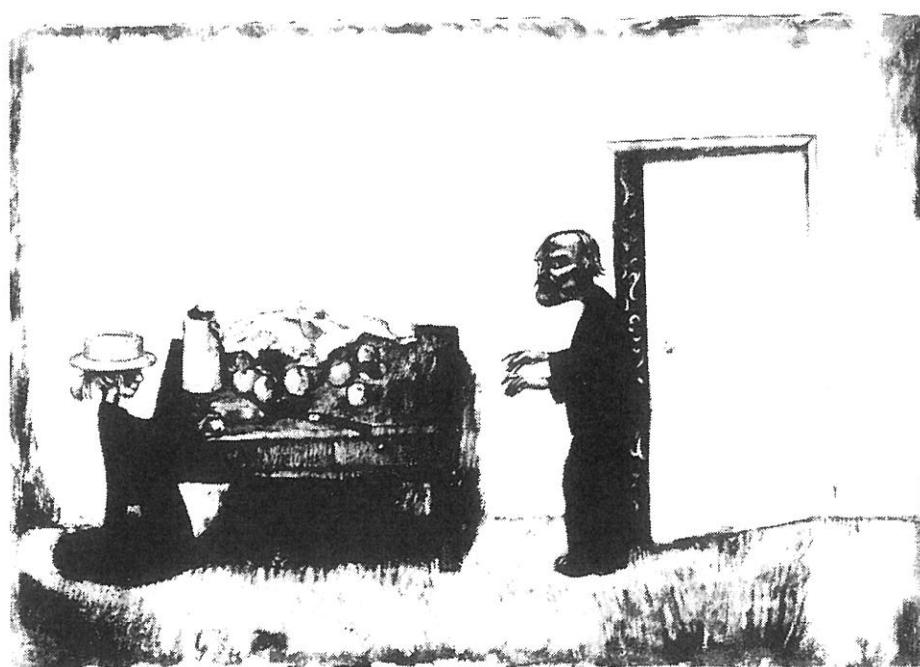
Picasso kjem fint fram innanfor dei råmone ei bilætbok set. På jordi kjøper ho ikkje dåsemat av Andy Warhol, og i rømdene råkar ho Magritte og Chagall, ho dansar inn i speluge mynster hjå Matisse, men utan å tenkje nærrare yver siste delen av namnet hans, for då hadde ho vel ikkje orka å halde seg lenger.

Etter vill målarglede i lag med Jackson Pollock finn ho doen til Duchamp, og vonbrotet er stort når Oda ser det er ein karfolkdo. Ho råkar berre karar, og eg kjenner kvinnelege målarar som hadde høvd i denne boki, t.d. Berthe Morisot som levde og måla midt i den impresjonistiske straumen i Frankrike. - Eit ur av Salvador Dali gjer at Oda kjem tidi i hug, og trolldomen er broten.

Med undantak av van Gogh-figuren er bilæti i boki vel fråseggjorde. Språkleg lyt eg setja fingren på ordi «mala» og «malar». Når du, gode lesar, syng «Pål sine hønor» med strofa «eg får gå meg å kverna og mala», då er det som å få sand i augo når dei nemnde ordi ogso skal vera «å måle» og «ein målar».

Denne bilætboki nærmar seg moderne kunst tillitsfullt og beint fram. Det lét seg altsø gjera! Ho er sant å segja velgerande å sjå ogso for ein voksen, for me er ikkje vane ved å gå kunsti til møtes på det viset. Med rette vekte boki åtgauum på barnebokmessa i Bologna i vår, men når Samlaget reknar med fleire utanlandske utgåvor, vore det vel rettast fyrst å gå boki etter i saumane for å kunne råke spikaren på hovudet med eit reinare slag.

Arne Horge

Oda og Cézanne ordnar eit still-livsstykke. (Bilete frå boki).

Samisk talsmann på kyrkjemøtet

På Kyrkjemøtet i 1993 var der for første gong ein samisk talsmann, upplyser Nils-Aksel Mjøs. Dette skal verha fast skipnad, og den samiske utsendingen skal vera formannen i Samisk kyrkjeråd, eller ein varamann. Utsendingen hev talerett, men ikkje røysterett, til liks med dei tri talsmennene frå dei teologiske fakultet.

I 1993 var det ei ungdomssamling på kyrkjemøtet. Ungdomen samlast fyreåt til eit «Ungdomskyrkjemøte». Skipnaden med kyrkjemøte er 10 år gammal - frå 1984.

Kyrkjone i Haus

«Kyrkjene i Haus hovudsokn frå 1300 til i dag» heiter ei bok på gode 100 sider av Nils-Aksel Mjøs og Olav O. Mjelde. Det er nokre år sidan boki kom, men so vidt kjent, er ho framleis å få. Bokskrivarane fortel um kyrkjar og kyrkjeliv so langt attende som kjeldetilfang finst. Umrådet hev sogedåm og ligg millom Gulen, Voss og Herdla. I boki er ei mengd gode foto, dei fleste tekne av Nils-Aksel Mjøs. Ei fin bok for folk med ans for heimleg soga.

Meld deg inn i

Ivar Aasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet er ein landssamskipnad som hev til fyremål å berga og dyrka det norske målet på heimleg norsk og norrøn grunn i samhøve med verket å Ivar Aasen, varna det mot uppblanding, uppløysing og avgloyming, og trottugt arbeida for at det til kvar tid og på alle umkverve kann vera ein fullgod ordleidings-reidskap for nordmenn.

Sambandet er ope for lag og einmenne.

Lagsfolk kann gjerne vera med i andre mållag.

Årspengar for einskildelemer kr. 50,-.

Postgiro 0814 20 27 209

Innmelding til kassastryaren:

Ivar Aasen-sambandet

v/Torolv Hustad

Elvenesvegen 10 C

5050 Nesttun

Geirr Tveitt - ein litterær komponist

Av Ludv. Jerald

Møtet som Vestmannalaget heldt um komponisten Geirr Tveitt vart eit fint og vyrdeleg minnemøte um ein komponist og nordmann som ruva i landskapet, og som på trass av tragiske hendingar, brandar og anna, likevel let etter seg ein rikdom av toneskattar. Med student Bodil Haug til fysesongar song møtelyden two kjende Tveitt-tonar: «Fløytelåt» av Jakob Sande og «Du skal ikkje sova burt sumarnatta» av Aslaug Låstad Lygre. Her stig toneskalden fram med sin lyriske tone. Og dermed hadde journalisten og forfattaren Reidar Storaas fin kontakt med møtelyden.

Storaas hadde ein framifrå god bakgrunn, han er sambygding med Geirr Tveitt, og dei var gode vener - med same kulturelle interesser. Og han hev skrive den verdfulle minneboki um komponisten frå Hardanger. Geirr Tveitt var ein litterær komponist, sa Storaas, han hadde sans for diktning, for *ordet*. Og han var eit språkgeni. Han hylla gamalnorsken, og han var vél heime i sitt eige bygdemål, kvammamalet. På stutt tid lærde han seg fransk og italiensk. Han tala fransk som ein innfødd.

Geirr Tveitt hadde rike givnader, men var kontroversiell, og utrygg på eigne

evnor. Komponisten i han openberra seg då han gjekk Landsgymnaset på Voss. Han var ein typisk diktar, kunde improvisera på flygelet, og hadde ein musikalsk fantasi som var uvanleg. Han vilde vera harding, og var byrg av det. «Baldurs draumar», «Dragardokko» og

«Jeppe» vann han sigrar med, ikkje minst i Paris og i Wien. Han var på store konserferder, med store verk. Og det slutta med mange småsongar. Ein stor viseskatt lever etter han. Tveitt var berar av ei ny visebylgja.

I heimen sin i Bjødnabrkane gjorde han ferdig 50 folkesongar, og 100 folketonar frå Hardanger, Trolltonar og fleire. Dei uppskriftene er meisterlege. På garden Tveit, og i tri heimar i Øvre Steinsdalen skreiv han opp denne mengdi av folketonar som hadde levtt på folketunga. Utan Geirr Tveitt hadde det meste av desse skattane gjenge tapt.

Brandane i Bjødnabrkane var ei tragedie. Mykje av komposisjonane gjekk tapt, og berre sumt kunde reorganiserast.

I ein samtale etter fyredraget vart det peika på at stridsmannen Geirr Tveitt var med på eit stormande årsmøte i Noregs Mållag og tala samnorsken midt imot, og at han synte si store kunna um norsk folkemusikk då han som domar på Landskappleiken i Nesbyen i 1955 peika ut 12-åringen Alf Tveit frå Telemark til vinnar av yngste klassa. Scinarc hev Alf Tveit toppa i A-klassa og er millom meisterspelemennene.

Træna - øyar med dramatikk og soge

Av Kjell Thomsen

Træna, den karakteristiske øygruppa på Helgeland, hev ei sers rik og sterk soge, både med dramatikk og gode hende. Alt tidleg i millomalderen vart det reist kyrkja. Årstalet veit me ikkje visst. Segni segjer at ein skippar som var i havsnaud, lova å reisa kyrkja der han dreiv i land. Og skipparen dreiv i land på Træna. Sokneprest Faye som skreiv «Beskrivelse over Lurøy prestegjeld», segjer segni slett ikkje er urimeleg; for få år sidan fann dei timberrestar sør for kyrkjegarden.

Men før kyrkja vart reist, heldt folk gudstenestene sine i «Kyrkjehellaren». Stor som ein dom gjeng han inn i fjellet, det er den aller største hellaren eg hev sett. Og inne i hellaren stend ein stor stein, so nær ein prekestol som naturi sjølv kan laga han. Her stod presten og messa. Under utgraving fann dei 33 lik gravlagde der. Nokre var frå steinalderen, men dei aller fleste var frå 1300-talet. Med andre ord kristenfolk. Det er eit godt prov på at folk rekna hellaren for ein heilag stad. Tidlegare gravla dei tida sine daude under kyrkjegolvet.

Den fyrste kyrkja på Træna vart reist på Husøy, der kyrkja framleis stend. Kyrkja som var av timber laut byggjast på ny i 1742. Timberet som då var sers därleg av det harde havklimaet, laut fjernast. Men

mykje friskt timber frå gamlekyrkja vart nytta. Det var russetimber som var heilt ifrå katolsk tid. Kyrkja er fyrste gongen nemnd i skriftlege kjeldor i 1589, men der må ha vore kyrkja lenge fyre den tid. Den eldste kyrkjeklokka ber årstalet 1577; altartavla og prekestolen er frå den eldste kyrkja. I taket hang der ein modell av ei nordlandsjekt, det er eit gammalt symbol på kyrkjelyden som eit skip på veg til himmelen. Fleire kyrkjer var utstyrde med eit skip i taket, til dømes Holdhus kyrkja i Hålandsdalen. Nordlandsjekti vart send til museet i Tromsø; dei freista for ein del år sidan å få henne att, men det vart avsleie; so bygde dei ein modell som vart hengd upp i kyrkja. Lysekruna ber årstalet 1720 og er ei gáve frå presten Erik Sporre som var fyrste sokneprest til Lurøy og Træna prestegjeld. Tidlegare hadde Lurøy og Træna lege under Alstadhaug kyrkja der den kjende Petter Dass var sokneprest i mange år. Den gamle kyrkja på Træna hadde òg ei utskjerding av tre yver kordøri, med kongekruna yver, Kristian 7. sitt namnetrekk i midten, og two løvor med hellebard på sidone. Denne utskjerdingi er òg på Tromsø museum.

I tidlegare tider hadde prestane ei livsførleg ferd når dei skulde yver Trænsfjorden, eit av dei hardaste

havstykker på heile norskekysten. Sumarsdagen var det fint å fara der, men når haust- og vinterstormar herja, gjekk det på livet laust. Båtane var store robåtar, og skysskarane var pålagde av styremaktene å vera med. Dei som var meir enn 60 skulde likevel sleppa. Mang ein prest sat i stor redsle på båten. Høyr berre kva Petter Dass skreiv:

*Thi Nordland saaledes beliggende er
Guds lov maa forkynnes blant øer og skjær
Uagtet al fare og møyte*

*Thi skeer det og tit at den talende mund
Maa søge sin grav i den dybeste grund
Og lukke bland fiske sitt øye.
Dog bør vi vort embed forrette med lyst
Betenke det er vor samvittigheds trøst.
Og Gud oss paa vandet maa kalle
Og dør vi paa reyse til kirker og sogn -*

Under utgraving på Sanna, nær kyrkjehellaren, fann dei 33 graver frå 1300-talet, av dei two born. Arkeologane meinte dei var frå Svartedauden. Men Leif Andreassen som kjende den lokale tradisjonen godt, sa at det kunde ikkje vera rett. For alle hovudskallane hadde hol, som dei var slegne i hel med hakkor eller liknande.

Til s. 13

målk
målk
målk
målk
målk

- * Mål og Makt er tidsskriftet til Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1994
- * Mål og Makt nr. 3/1993 har kome. Der finn du:
 - Nynorsken og Reform 94 av Roger Lockertsen
 - Ivar Aasen om norsk i høve til dei andre nordiske språka av Kjell Venås
 - "Norsk" og "islandsk" enda ein gong av Lars S. Vikør
 - Heidrun 28. november 1900
 - Heidrun 31. januar 1901

-
- Send meg M&M nr. 1/92 **Bymål. Norsk kulturpolitikk**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 2/92 **Talemål**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 3/92 **Språk på Nordkalotten**, 25,- kr
 - Send meg M&M nr. 4/92 **Nynorsk føling eller nynorsk bøling?**, 25,- kr
 - Send meg M&M nr. 1-2/93 **Ei nynorsk framtid for Europa?**, 40,- kroner
 - Send meg M&M nr. 3/93 **Reform 94, Aasen om nordisk**, 25,- kr
 - Eg tingar M&M i 1994 for 90,- kr, og får nr. 4/93 gratis.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Bragr-bøker

Enno finst att ein slumpr Bragr-bøker, diktboek i lummeformat, smakfull innbinding med gullrent. Bøkene er tilskipa av Conrad Clausen, og mange hev teikningar av Magnus Hardeland. Fine til gåvor og helsingar. Pris kr. 40,- for bok + porto.

Islands tusund år. Islandske dikt

Heinrich Heine: Dikt i utval

Olav Nygard: Mitt rike. Utvalde dikt, innleiding av Ingjald Bolstad

Grundtvig på norsk. Med innleiding av Ingjald Bolstad.

Det dagast i Noreg. Lyrikk frå Hordaland.

Vers på vesterveg. Conrad Clausen hev innleiding um «Hjá norrøne frendefolk».

Friedrich von Schiller: Songen um Klokka (i Aasens umsetjing) og andre dikt.

Norrønalaget Bragr

ved Lars Bjørne Marøy

Eliasmarken 14

5034 Ytre Laksevåg

Bankgiro: 6504.05.10804

Me gjev oss ikkje

Av Lars Bjarne Marøy

«Dei vil alltid klag og kryta», sa Ivar Aasen. Ein mann som hev synt seg før til å klag og syta er Kjell Venås. Han likar ikkje at det hev kome upp mange saklege grunnar for å tenkja nytt um målsaki, og han er mildt avvisande andsynes målfolk som vil arbeida for høgnorsken og i-målet. Venås skreiv artikkelen «Kven eig nynorsk» for ei god stund sidan, men han skreiv so prinsipielt at det kann vera grunn til å gå han nærmare etter i saumane både ein og fleire gonger.

Venås meiner at me høgnorskfolk kjenner oss nærmare sjølve livsgrunnen for målet enn andre målfolk. Det kann han kanskje ha noko rett i. Ja, me kjenner oss nærmare livsgrunnen enn sammorskfolki og dei målpolitisk framandgjorde. Vestmenn var leidande krefter i å byggja opp målrørsla. Det var livsfjerne sytarar som øydelagde. Det nynorske skriftmålet var ikkje godt nok for deim, klag dei. Og dei same var det som klag og sytte då nynorsk gjekk attende. Endåtil då var nynorsk for høgnorsknær. Sidan vart nynorsk eit utprega bokspråk, og målfolki vart framandgjorde og er det enno. Endåtil no klagar livsfjerne sutrarar som ikkje hev tenkt mange kreative tankar um stoda for ei norsk målreising i dag. Dei tviheld berre på at alt som hev vorte gjort med og kring målet sidan 30-åri hev vore rett.

Venås hevdar at me gjer krav på å ha ein åndeleg rett til nynorsk. Korleis du skal kunna krevja å få innløyst ein åndeleg rett hjå Norsk språkråd, hev eg tenkt noko på. Eg trur ikkje det let seg gjera. Det er elles lite interessant, for me vestmenn gjer ikkje krav på å ha monopol på den åndelege retten til nynorsk. Me trur

derimot at den beste måten å få fram praktiske målfolk på, er gjennom å fremja ein regelfast og fylgjerett nynorsk/høgnorsk.

Venås og Språkrådet vil skifta ut nynorsken til dei som skriv norskdansk. Eg hugsar enno kor lite festlegt det var å sitja og slå upp i ordlista kvar gong me skulde skriva nynorsk stil på gymnaset. Nynorsk i bøker og blad var langt ifrå å vera nokor god rettesnor. Eg trudde at nynorsk skulde marknadsførast millom dei umlag 90% bokmåselevar rundt um på gymnas og høgskular. I staden vil Venås at nynorsken skal konstruerast opp av bokmålsbrukarar.

Uppnorskning fremja nynorsk

Venås meiner vel det alt i alt var best at den offentlege nynorsken vart amputera i 1938. Venås hev skyn for at sume tykte det var betre å riva nynorsk frå den høgnorske roti enn å seigpina yvergangen frå høgnorsk til smånsk.

Det fanst knapt grunnlag til å brigda nynorsk i 1938, dersom me reknar utifrå vanleg målbruk i kjernestroki. Når nynorsk skulde brigdast, var det ikkje fordi nynorske målbrukarar ynskte eit målbrigde, snarare tvert um, men fordi sume målagitatorar trudde det var den einaste måten å vinna fram på utanfor kjernestroki. I kjernestroki stod nynorsk so sterkt at han vilde verta ståande same korleis målet kom til å sjå ut. Målbrigdemenn visste at nynorsk stod sterkt i kjernestroki, difor kunde dei tvinga igjenom ein nynorsk som bygde på fordomar andsynes den høgnorske måluppfatningi.

Nynorsk hadde lenge vore eit

Frå s. 12

På 1700-talet kom sjørøvarar til Træna. På den tid var der skjenkestader som so mange andre stader på kysten, og sjørøvarane toga inn der straks. Ein av trænværingane hadde vore til sjøs og skyna målet deira, og han hørde dei segja at i dag skal me drikka vin, men i morgon skal me drikka blod. Han rådde då til at dei vart skjenkte dauddrukne, og so førde dei sjørøvarane ut til skipet sitt, slo hol i botnen og skalka lukone so sjørøvarane drukna. Vraket er seinare funne.

Norskekysten var ein ynda plass for sjørøvarar etter Svartedauden. Me kjenner forteljingar frå Karmøy og nordetter. Og i 1429 kom dei tyske sjørøvarane

«Vitaliebrørne» til Bergen, og med 900 mann gjekk dei i land på Nordnes. Byfolket samla seg i det som dag vert kalla Byvågen, og der stod slaget, men byfolket tapte. Deretter plyndra sjørøvarane heile byen, valdtok kvinner og tok 100 kvinner med på båtane sine. Deretter sette dei fyr på heile byen frå ende til annan. Det tok 100 år å få byen attende til det han hadde vore. Noko vart aldri etterreist. Leidaren deira, Bartholomeus, fall i Bergen, og sjørøvarane gravla han i Olavskyrkja, den kyrkja som i dag er domkyrkja. For nokre år sidan fann dei gravi hans der, han låg med eit stort sverd ved sida.

eksperimentspråk i den høgre skulen, og nynorsknormi hadde vorte kritisera av folk som hadde fenge det for seg at ho var for gamaldags eller for vestlandsk eller dilikt, og det må vera lov å segja at den målpolitiske åferdi til slike målpolitiske aktørar var beint ut til skade for ei naturleg målutvikling. Når vestlendingar fekk høve til å dyrka fram sernorske ord og uttrykk, var det fordi dei var fyrst ute med å gjera det. Det var òg fordi sosiale reisingsmenn og samfundsstyrror i lokalsamfunni ikkje vant hefta av norskdansk agitasjon.

Rolf Nygård hermer i boki «Fra dansknorsk til norsk riksmål» (1907, sjå s. 35) ei utsegn av D. F. Knudsen. Han fortel at han var ein slags målmann i studentdagane: «Men det varte ikke lenge. Jeg og flere med mig, alle østlendingar, følte at landsmålet stod oss for fjernt til at det kunde bli vårt eget sprog. Det som

Til s. 14

DAG OG TID

Grundige og viktige
artiklar -
slik dei står skrevne
i Dag og Tid -
vert lesne og verdsette.
Folk skumles ikkje
Dag og Tid.
Dei les henne.
Dei har tillit
til henne.
Dei handlar.
Er det ikkje ei slik
avis du òg vil lesa?

DAG OG TID A.S.

Karl Johansgt. 13
0154 Oslo
Tlf. 22 11 14 55
Faks: 22 41 42 10

JA, eg ynskjer å tinga Dag og Tid:

- 1/1 årstinging kr. 420,-
 1/2 årstinging kr. 225,-

Namn: _____

Adr.: _____

Postnr.: _____ Posstad: _____

Telefon: _____

Ubunden vekeavis

Frå s. 13

titalte oss i landsmålet, var at det var helt norsk, hvad vårt ikke var; vårt skriftspråk, vesentlig dansk, bar på et provinsmerke; men dette merke, mente vi, måtte og burde fjernes.»

Lat oss jamføra slike haldningar med nokre utsegner ifrå Knud Knudsen i 1886 (sjå same boki og same sida). Knud Knudsen segjer at motstandarar ikkje kann slå seg til ro med at det ikkje er nokon fåre: «Nu får de enten gi sig på nåde og unåde eller samle sig til alvorlig motstand». Det einaste som nyttar er å gjeva nynorsken ein medtevlar ved å ta seg av det norskdanske målstrevet. Landsmålet var ikkje godt nok. Dei kjende seg berre so plåga av at norskdansen hadde eit provinsmerke ved seg.

I Nord-Noreg og Trøndelag valde dei truleg nynorsk m. a fordi dei såg at norskdansen kom til å verta *uppnorska*. Då dei sidan såg at norskdansen ikkje vart meir *uppnorska*, skifte dei um att. Det var stuttstynte interesser som dreiv mykje av målframgangen kring 1938. Det målarbeidet som hadde vore drive fyre målbrigdet, gav resultat. Sjølve målformi var mindre avgjerande. Mykje av det som vart obligatorisk no, hadde meir eller mindre vore tillate tidlegare.

I-målet stod seg godt

Dersom i-formi og -or, one-formi hadde fenge vera jamstelte former, hadde det truleg styrkt det nynorske grunnlaget. Det hadde i sin tur styrkt samhaldet og gjeve

nynorsken rettrettravar. Det kann vanskelegt segjast at det offentlege målet hadde vorte veikt um målfolk som var vane med ei rettskriving, fekk halda fram med å nytta henne. Når målfolk rundt ikring i krinsane hadde gjort vedtak um målform i krinsen, var det eit stridsteikn. Målbrigdefolket kann ikkje ha hatt serleg stor grasrotkontakt, for dei slo ned all motstand med målbrigdet. Det fall deim aldri inn at mål og skriftformer rører ved folks personlegdom og eigenart. Nei, dei skulde riva med rot og soleis med Knud Knudsens ord ta seg av det norskdanske målstrevet.

Ei løysing med jamstelling hadde ført til ei seigping i høgnorsktradisjonen, meiner Venås. Me fær aldri prova kva som *kunde* ha hendt, men tenk um det hadde vore stikk motsett; at det var a-målet som hadde vorte seigpint. Folk rundt i landet kunde ha fenge lov til å velja nynorsk fordi dei *vilde* ha nynorsk, ikkje av di nynorsk hadde måltilfang som norskdansen *kanskje* kunde koma til å taka upp og som *kanskje* kunde koma inn i ein framtidsnorsk. Dei som valde nynorsk med i-mål kunde ha teke vare på og vyrdsla mykje folkelegt målgods, og dei kunde havt a-målet sitt i dialekten sin for det. Når me upplever at folk utanfor dei nynorske kjerneumrådi snakkar eit mål som langt på veg stadfester den høgnorske måluppfatningi, kann me ikkje anna enn tru at i-målet hadde stade seg godt. Høgnorsk med i-endingar hev langt fleire

a-endingar enn den norskdansen som råder grunnen i skulen i dag. Og dei høgnorske a-formene er obligatoriske.

Menneskevenleg

Venås hev skyn for at høgnorsktradisjonen vart riven med rot, men han hev dessutan noko skyn for protestar mot at i-målet vart forbode. Ein kann trygt segja at Kjell Venås er ein mann som hev skyn for det mesta. Men so tek han etterhald, for kanskje hadde ei løysing med jamstelt i-mål vore for lite røydomsnær og eit for humanitært syn.

Eg tykkjer det er grunn til å minna um at ordet humanitært tyder menneskevenleg og til vanleg vert nytta um hjelp til menneske som hev vore ute for krig og hungerstaud.

Det er nok ikkje for hardt iteke å snakka um eit for menneskevenlegt syn. Det var sume som meinte at høgnorsken var reint utarma og laut førast til si siste kvila i 30-åri. Det er grunn til å tru at dei knapt hadde menneskevenlege tankar um dei som brukta høgnorsk med i-mål, og at ei løysing med jamstelt i-mål knapt hadde late seg gjenomføra når slikt folk skulde råda og rikja. Kjell Venås hev alle tenkjelege høve til å syna seg meir menneskevenleg.

Dei som vil ha høgnorsk og i-mål bygger berre på idealisme og retrueneskap; dei er ikkje praktiske målfolk, meiner Vesås. Vel, eg kann berre svara for meg sjølv. Eg skriv høgnorsk fordi eg nyt det språkrette og tradisjonsrette målet. Eg er ikkje so idealistisk og retruen at eg vil skriva ein smånsk med a-mål. Det målet råder eg ikkje med. Då skriv eg heller norskdansk riksmaål.

Venås derimot tykkjer det er betre å skriva ein nynorsk som ikkje er fullgod enn å skriva norskdansk som etter hans segjande aldri kann verta fullgodt. Eg trudde det var noko som heitte å ha respekt for både målformer.

Skriv me verkeleg god læreboknynorsk, kann sume koma til å taka etter, meiner Venås. Kva so med deim som ikkje er slike idealistiske nynorsksjävinistar? Kva med deim som ikkje idest fylgja Kjell Venås og dei elitistiske smånskfrendane hans? Det er langt ifrå alle som kann sitja og studera nynorsktradisjonen og som kann konstruera seg fram til eit høgnorsknært mål, slik professor Venås kann.

Kvífor skriv eg so dette? Jau, fordi me skal minnast korleis Venås analyserar den nynorske målstoda fram til neste gong Språkrådet måtte finna det for godt å vurdera rettskrivingsframleggi våre på ny.

Lars Bjarne Marøy

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (Medlemer i NMU får bladet gratis)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d.y.:

Pinskap

Two målstudentar i Nidaros hev greidt å skapa uppstyr i den språklege andedammen. Dei hev meldt høgskuledirektøren på Den almennvitskapelge høgskulen og høgskuledirektøren på Noregs tekniske høgskule til politiet fordi ei mengd skjema berre ligg fyre på norsk-dansk bokmål. Politiet la burt saki då meldingi galldt brot på mållovi; der er det ikkje straffeandsvar. Men studentane kom att, og denne gongen kravde dei tiltale og straff etter tenestemannslovi. Dei two studentane heiter Jardar Eggessø Abrahamsen og Sjur Nørstebø Møshagen. Me fær nok høyra meir til dei; å provosera fram påtalemakti i målsak hev knapt vore gjort sidan Indrebø-saki på 1930-talet!

No hev Noregs Mållag funne tidi høveleg til å heidra dei two studentane. Og studentane hev på sin kant svara med eit brev til språkspalta i Dag & Tid, eit brev som me med godt samvit stel og fører vidare til dei som les Vestmannen:

«Me hev teke imot brev frå Noregs Mållag der det stend at me er utropte til vekas måltrastar fordi me hev drive og meldt folk til politiet. Me takkar for utropingsi, og tolkar henne på vår måte.

Men so les me i brevet at Mållaget, som ei «stå-på-vidare-gåve», hev sendt oss ein pin. Då vart me litt ottefulle, ikkje minst han av oss som er frå Sunnmøre (Jardar). Der skil ein nemleg mellom *eit flir* og *ein flir*. Eit flir sit i fjeset, ein flir er ein mann som flirar. Sameleis er eit rot slikt som me hev på hyblane våre, medan både Sjur og Jardar er nokre store *rotar*. Ei rotete kjerring er ei *rote*. Når me so les at me hev ein *pin* i vente, so vert me både forbina og redde, for me ser ikkje at me kan hava fortent noko slikt. Før me veit ordet av det, stend vel pinen og ringjer på hurdi.

Saman med brevet fann me forresten noko som ikkje var nemnt i det skriftlege. Me fann ei nål med det nye bumerket å Mållaget på. Den nåli skal me vera varsame med, so me ikkje stikk andre med henne enn høgskuledirektørar og slikt. Dei må pinast litt, dei òg.

Kvífor hev Mållaget gløymt å nemna nåli, skal tru? Me skulle kanskje ikkje hava spurt. Det kan lett verta pinleg.»

Ja, slike gilde brev skulde det koma fleire av, segjer språkspalteredaktøren so ordhagt i Dag & Tid. Det skynar me so godt. Det må vera trøystesamt å få slike gilde brev for den som til vanleg druknar i anglismar.

Nye bøker hausten 1993

Bodil Cappelen / Alexander Seippel:

Bilete og tekstar frå Det gamle Testamentet

Fargesterke illustrasjonar av dramatiske episodar frå Det gamle testamentet. Tekstane er frå den første norske bibelumsetjingi som Bibelnemndi åt Studentmållaget i Oslo gav ut i 1921. Fyreord av Olav H. Hauge. Fin gåvebok.

I band kr. 195,-.

Jostein Krokvik:

Ny Hungrvekja og Jan Prahl

Spanande utgreiding um ein sermerkt Bergens-aristokrat, eit originalt innkast i vår tidlege målstrid og ein heller ukjend bok i lokal og nasjonal kultursoga. Ei samling sersynte Bergens-foto ved Jo Gjerstad. Hefta kr. 160,-.

Inger Indrebø Eidissen:

Gustav Indrebø - ei livsskildring

Biografi skriven av dotter til Gustav Indrebø, som byggjer på eigne minne og dertil hev havt til rådvelde ei mengd private dokument. Skildringi gjev eit nært og varmt portrett av Indrebø og kastar nytt ljós yver Gustav Indrebø og samtid hans.

I band kr. 230,-.

Sigrid Omland Hansteen:

Idyllar i ei ulvetid

Diktsamling som med utgangspunkt Telemark gjev seg i kast med med dei store og ålmenne spørsmål i tilværet. «*Sikkert er det at hennes bok slår på strenger i ens indre. Det gjør alltid god lyrikk*». Kaare Horgar i Haugesunds Avis. «- ei diktbok som eg hadde glede av». Jostein Krokvik i Vestmannen. Hefta kr. 130,-.

Sigurd Sandvik:

Litl-Ola

Barnebok um liv og uppvekstvilkår på ein fjellgard i Suldal for 70 år sidan. Ei uvanleg bok, fortalt med innleving, av Sigurd Sandvik som lenge var styrar på Sunnhordland Folkehøgskule. Rikt illustrert av Astrid Haugland. «*Eit gledeleg møte med ei fin bok*». Jostein Krokvik i Vestmannen. Hefta kr. 145,-.

Ivar Aasen:

Målsamlingar frå Sunnmøre, Fjordane og Ytre Sogn før 1848

Skrift frå Aasen-selskapet, redigert av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, og Terje Aarset.

Eineståande tilfang frå samlarferdene til Aasen, med ordsamlingar og grammatiske utgreider. Prenta for første gong. Kring 300 sider.

Hefta kr. 180,-.

Norsk Bokreidingslag Postboks

2672 - 5026 Bergen-Møhlenpris

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Talatrosten 1993

Um Talatrosten 1992, skriftet til Målfræarkivet, skrev me i Vestmannen (nr. 5/1993) at mange vilde sakna skriftet dersom det vart burte. Det var føre for det - med nedsett mannskap i Målfræarkivet og vantande skriftstyrar.

Men Talatrosten hev yverlevt. Sjølve jolaftan kom Talatrosten 1993, med same form og utprydnad som tidlegare, og med Andreas Bjørkum til redaktør. Dette er 27. årgangen av Talatrosten.

Innhaldet er av gammalt og godt slag. Bjørkum skriv minneord um Ingeborg Hoff som døydde 8. april 1993, og Bjørkum skriv òg um «Konjunktiv i fortid eller preteritum. Bruken i eldre tid og noko om bruken i dag». Konjunktiv i notid hev vore meir utbreidd enn i fortid, men fortidskonjunktiv er ikkje heilt daud. Eit velkjent døme på fortidskonjunktiv hev Aasen i «Symra» («Elskug-Kvæde»): *Naar eg finge, den eg vilde.*

Eit forvitneleg stykke um «Norske uttrykk for snø» hev Andreas Bjørkum skrive saman med Per Stavem og Sigrid Omland Hansteen - sistnemnde kom med diktsamlingi «Idyllar i ei ulvetid» på Bokreidingslaget i 1993. Kjell Venås melder verket *Listamålet I* som Njål Vere nyleg gav ut, og Jon Peder Vestad skriv um *Frå barndomen* av Ivar Kleiven.

Johan A. Schulze skriv «Kring nokre stadnamn», og stadnamni han her hev valt seg ut, er henta frå Telemark. Um namnet Fjærkilen i Norsjø (eller Norsjo) fær me vita at *Fjære* her truleg er avleidt av *fjord* eller gamalnorsk *fjordi*, og ordlekken høyrer soleis saman med kjende stadtnevningar som Førde eller Fyrde.

Som vanleg hugsar Talatrosten på diktarkunsti. Her er med ein liten jolesong som dei «kvær einaste jul» syng i fjellbygdi Tylldalen i Nord-Oysterdalen. Songen heiter *Julelyset er tent*, norskdansk, og er attgjeven av

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen

Torggården, Strandkaien 2
5000 Bergen

Joleik Øverby etter diktaren Erik O. Øverby (1837-1911), lærar, bonde og tradisjonssamlar i heimbygdi. Um han for det meste skrev norskdansk, finst det ei segn på dialekt etter han, og han brukte bygdemål i skuletimanane. I Tylldalen heiter han framleis «skulmøster'n».

J. Kr.

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriftsbank Hordaland
Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00